

er als b.v. een paar... besluit dat in hun lokaal... daarvan zeer raagd met stonden stolle zich gemeente als... van 'ge... kunnen aan... schen der wet alle aanvragen

wetenschap, kunst en religie, aan de filosofie dienstbaar gemaakt.

Dit was reeds zoo bij de Grieksche wijsgeeren. Een naef wijsgeer als Thales, levende in het primitieve oerbegin der Grieksche geschiedenis, die leerde, dat alle dingen ontstaan zijn uit... water, had toch werkelijk de bedoeling tegenover het volksgeloof, waarin de goden-sagen de hoofdrol vervulden, een nieuwe, verstandelijk-bevredigende, wereldbeschouwing te stellen.

Voor de groote Grieksche wijsgeeren had de wijsbegeerte niet een tweede-hands-waarde; men beoefende haar niet om nut of genot; men had haar lief om haar zelfswil, gelijk de Tachtigers de kunst beoefenden... om de kunst.

Daarom heeft Aristoteles eens gezegd, dat de wetenschap der wijsbegeerte onder alle wetenschappen de éénig vrije wetenschap is, dat hare verwerving voor bovemenschelijk moet worden gehouden, en dat zij goddelijk is omdat zij... onnut is.

Nu heeft Bolland een boekje geschreven met den wonderspreukigen titel: Het nut der wijsbegeerte, om ditzelfde te betoogen, namelijk, dat de wijsbegeerte onnut is, in den populairen zin van het woord, en dat zij dus alleen nut heeft voor haarzelve.

Het is heusch de moeite waard dezen profet van het Hegelianisme eens met oprechte ontvankelijkheid aan te hooren.

Het is waar, dat hij soms, door het Hegeliaansche woordenspel, den indruk maakt van een goochelaar, dien men voortdurend „in de gaten” moet houden, maar in den grond is deze man wel zóó echt als er maar weinig moderne denkers (en religieusen!) zijn.

Reeds de citaten op het titelblad zijn het teeken, dat voor Bolland de wijsbegeerte een zijnskwestie is.

Er staat (in de nieuwe vertaling van Spr. 22:17, 18 en 8:11): „Neig uw oor en luister naar der wijzen woorden; richt uw hart op mijne wetenschap. Want liefelijk is het, wanneer gij ze bewaart in uw binnenste en zij met elkander bestendig op uwe lippen zijn. Wijsheid is kostelijker dan korallen, en geen kleinoodieën evenaren haar”.

Bij Bolland is dus de wijsbegeerte heel duidelijk wat voor ons de religie is.

Zich hier zijn redeneering.

Filosofie is datgene wat den mensch verheft boven de samenleving, wier dierlijk princip kan worden samengevat in de woorden: „Fressen, saufen und sich begatten”.

Ook verheft zich de wijsbegeerte boven de kunst, want kunst bemoeit zich met „het schoone” en het schoone behoort tot de dingen, die „beneden” zijn. En de wijsgeer is de man, die tot de ontdekking komt: „Hier beneden is het niet”.

Het oogenblik, waarop de mensch deze ontdekking doet, is het meest grootsche moment, eigenlijk een soort wedergeboorte, in zijn leven. „In dat oogenblik openbaart zich des menschen godsdienstigheid, dat is de onmiddellijkste of minst door-dachte wijze, waarop de mensch naar het ware vraagt en het in waarneembaarheden niet aanwezig of gegeven acht”.

Maar toch is de wijsbegeerte geen godsdienst.

Zij is meer en hooger dan godsdienst, — zij beteekent het hoogtepunt in de ontwikkelingsgeschiedenis van den geest.

Godsdienst toch is, evenals de kunst, een zaak van gevoel, van gevoelvolle voorstellingen. Het is den godsdienstigen mensch niet te doen om het rechte begrip, — hij wil niet begrijpen, maar verbeeren. En daarom is alleen de wijsgeer, — de mensch, die van aanschouwing en voorstelling kwam tot begrip, — waarlijk mensch. Hij is de wijze, omhoog-geleefd tot ware menscheijkheid.

Wat beteekent dus het nut der wijsbegeerte? Immers dit, dat de wijze boven het nut verheven is.

In de samenleving, — die nog niet veel boven het dierlijk natuurlijke uitgaat, — heerscht de vraag naar nuttige dingen, dingen waar men wat aan heeft. Zelfs de kunst heeft voor den alledaagschen mensch alleen waarde als „levensverfraaiing” en de kunstenaar moet toch beginnen te zorgen, dat hij van zijn kunst kan leven.

Maar de wijze is de mensch, die aan zichzelf genoeg heeft.

Wil men van wijsgeerig nut spreken, dan zou dit alleen kunnen zijn in dien zin, dat de wijsbegeerte den mensch leert om na te denken, om te weten wat hij zegt, en om goed te zeggen wat hij weet.

Ook zou men kunnen oordeelen, dat de wijsbegeerte een zedelijk nut heeft, in zover zij (gelijk Xenocrates leerde) den mensch bekwaamt om uit eigene beweging te doen helgeen de andere menschen alleen doen door dwang van de wet. Maar deze „nuttigheden” zijn, van de zijde des wijsgeers, slechts onbedoelde praktische profijtelijkheden.

De wijsbegeerte zelf is verlossing van natuurlijke noodzakelijkheid.

Filosofieeren is streven naar verinnelijking.

Filosofie is het komen tot zuivere redelijkheid, dat is tot zuivere menscheijkheid.

De filosoof is „der goddelijke genade deelachtig

geworden”, die hem verheft boven zichzelf.

„Want menscheijk worden is godmenscheijk worden; over den natuurlijke mensch komt iets goddelijks, wanneer de mensch komt tot wijsheid.”

Waarschijnlijk is dit gezeg ter toelichting van onze bewering, dat voor de rasechte wijsgeeren de wijsbegeerte den dienst van religie vervult.

Voor al het Hegeliaansche Bollandisme is een sprekend voorbeeld, omdat de christelijke begrippen (ja zeker, onze religie is ook begrip!) hier in het wijsgeerig stelsel worden ingelijfd en ten deele worden opgesmolten.

Wij willen echter den wijsgeer Bolland nog een paar stapjes verder volgen, om te kunnen zien, dat voor hem de wijsbegeerte een soort profetisme is en zelfs een schijnbaar zóó onwijsgeerig ding als de mystiek een wichtig woordje meespreekt.

Gij moogt niet denken, leeraar Bolland verder, dat de wijsgeer werkelijk de wijsheid heeft. De wijsgeer staat altijd voor een tweespalt, omdat het begrip voortdurend ontmoet het onbegrepen. En het is zijn begeerte dit begrip tot bevrediging te brengen door het verschijnsel tegenover hem te leeren kennen als een verschijnsel van eigen wezen.

„Wie durft dus zeggen, dat hij wijs is?” Wijsbegeerte is ten slotte niet meer dan begeerte naar wijsheid.

„Tot meer dan begeerte naar wijsheid behooren wij het zelfs niet te brengen.”

Dit klinkt schijnbaar in tegenspraak met den vroeger gehoorde hoogen toon van zelfbevredigende wijsheid, maar in werkelijkheid zijn we hier al dóógedrongen tot de diepe kern van Bolland's wijsbegeerte, die, naar de gelijkenis der christelijke religie (of moet ik zeggen: op het voorbeeld?); een mystieke verinking in het menscheijk zelf is, om daar in de diepte God te vinden.

Wat volgens onze christelijke waarheid slechts waar is voor den wedergeborene, past Bolland toe op den mensch, die zichzelf leert kennen in de rede. Hij beroept zich op een woord van Clemens van Alexandrië: „Wanneer men zichzelf heeft leeren kennen, zal men ook God kennen”.

Bij Bolland is deze met Godskennis samenvloeiende zelfkennis het puurste Hegeliaansche pantheïsme. De grofste Godsontkenning en de hoogste Godsverheerlijking grenzen aan elkander... in hun tegendeelen.

Bolland neemt met een reuzengreep het heele christelijk waarheidsorganisme, sprekende van God, den Logos (het Woord, die in onszelven zich kenbaar maakt, van den Heiligen Geest, die in ons komt wonen, van onzen geest, die (gelijk Augustinus zei) een afbeeldsel is van de Drieëenheid, — en poot dan dit organisme op den wortel van zijn eigen ik...

Hij keert als het ware de pyramide van het christendom, die met den top naar den hemel streeft, om en laat haar eindigen in... de aarde.

Het is een omgekeerd christendom, maar met dat al toch een soort religie, de wijsgeerige eeredienst van... den mensch.

Wij weten heel duidelijk, dat de wijsbegeerte dit voor ons niet is.

B. W.

MUZIKALE KRONIEK.

III.

M. Bruch's Lied von der Glocke te Amsterdam.

Het is niet voldoende, te schrijven: „Lied von der Glocke”, doch de naam van Max Bruch, den componist, moet erbij vermeld worden. Dat was niet noodig toen ik over de uitvoering der „Matthäus-Passion” en van „Die Schöpfung” schreef, want wie niet weet, dat deze van Bach en Haydn zijn, kan de Muzikale Kroniek beter ongelezen laten omdat hem de meest elementaire kennis op dit gebied bijkbaar ontbreekt. Doch Schiller's beroemde gedicht heeft onderscheidene componisten aange trokken, waaronder het meest A. Romberg en M. Bruch naar voren zijn gekomen. De Christelijke Oratoriumvereniging te Amsterdam heeft op 3 Januari l.l. haar als steeds zeer talrijk gehoor ont haald op een uitvoering van het werk van laatstgenoemden componist en daarmee stellig aan volen een goeden avond bereid.

M. Bruch kwam door zijn libretto tot zijn muziek; iets wat lang niet altoos gebeurt. Gewoonlijk is er eerst de muzikale idee; dan moet daarvoor het libretto gemaakt worden. En bekend is, hoe groote moeite menig componist heeft gehad om een behoorlijk dichtwerk te verkrijgen, dat niet al te zeer achterbleef bij zijn muzikale gedachten. Dikwerf doet ge dan ook goed, maar niet te veel op de woorden te letten en u te houden aan de muziek, waarom het toch ook eigenlijk begonnen is.

Maar bij Bruch en anderen is het natuurlijk in dit geval zoo gegaan, dat Schiller's inderdaad zeer talentvolle verzen hen gebracht hebben tot de gedachte; daarvoor moest ik eens muziek schrijven! De woorden zijn zoo algemeen menscheijk, hebben zoo-zeer betrekking op wat ieders gemoed beweegt, zijn zoo vol afwisseling en geven zooveel gelegenheid tot

muzikale schildering, dat de verleiding om dit gedicht als tekst voor een oratorium of daarop gelijkend werk te gebruiken wel sterk moet zijn.

Wie nu het Lied von der Glocke leest, bemerkt wel, dat het voor een niet onbelangrijk deel verouderd is en de geschiedenis der menscheid sindsdien heel wat vorderde, al is het helaas niet in de goede richting. Tegenwoordig gaat het niet meer zoo, dat der Knabe eerst wild ins Leben hinaus stürmt, dan die Welt am Wanderstabe durchmisst en daarna, terugkeerend in het vaderhuis, herrlich in der Jugend Prangen wie ein Gebild aus Himmelsöhnen mit züchtigen, verschämten Wangen die Jungfrau vor sich sieht stehn, en wat dies meer zij. Neen, terwijl ze nog op de Mulo-school waren hebben ze nu al gescharrold, hij met een Schillerkraag mis-schien en zij met een pneumonie-bousje; en vóór de knap de wereld ingaat is hij al lang blasé. En dan die tamme revolutie van Schiller — ach, wat beleven we nu andere tijden!

Doch al is dit waar, we vergeten niet, dat er in dit zoo overbekende gedicht toch ook zeer veel is van blijvende waarde, en dat we in onzen tijd goed doen door het ernstig te lezen en te over-denken. Misschien komen we dan wat af van de gedachte, dat we het zoo herrlich weit gebracht hebben en schamen we ons een beetje over onze geweldige cultuur...

Hoewel de verleiding om bij dit gedicht muziek te componeeren dus alleszins begrijpelijk is, ligt het evenzeer voor de hand, dat al zulke pogingen toch nooit geheel slagen. Men moet zoo'n lied gaan verknippen en de deelen sorteeren, zoodat men dit aan de solisten toewijst, dat aan het koor, dat aan solisten plus koor. Er moet mee gerekend worden, dat sopraan en alt, tenor en bas ieder hun portie krijgen; dat er ook een beetje quartet bij komt; het orkest zich behalve in de begeleiding ook nog eens kan laten hooren, kortom: dat ieder op zoo'n avond het zijne krijgt. En dan moet er „geschilderd” worden; geschilderd van het begin tot het einde. Het gedicht leidt, de muziek volgt gedwee. Resultaat is, dat het, zooals Kretschmar niet onaardig opmerkt, altijd weer een Bruch-stück wordt. En aan deze noodzakelijkheid is dit Stück van Bruch allerminst ontsnapt.

Max Bruch is nog niet zoo lang geleden gestorven, en dus een tijdgenoot, hoewel van de oudere generatie. Hij staat niet op de eerste rij; doch is overigens een alleszins genietbaar componist, die zeer goede muziek heeft geschreven. Hij wist met koor en solisten om te gaan en heeft dat ook in zijn Lied von der Glocke bewezen. Werkelijk, hij heeft zich beijverd om daarin alles en ieder tot zijn recht te laten komen. En voor zoover zoo iets hybridisch gelukken kan is hij stellig geslaagd. Dat bewees ook wel de aandacht der groote schare en de toewijding van koor en solisten.

En toch vond ik het waarlijk niet zoo heel erg, dat het vertrekken van mijn trein me verplichtte (hoe-zeer ik overigens daartegen ben) vóór het einde te vertrekken. — [Tusschen twee haakjes: waarom beginnen zulke uitvoeringen toch niet op den aangegeven tijd en wordt zoo lang gepauzeerd? Bij ver-mijding van deze twee fouten kan ieder tot het einde blijven en behoeften zulke concerten niet zoo lang te duren.] — Men kon op zijn vingers uittellen wat er nog komen zou. Spanning, climax, eenheid van lijn was er niet. Tafereeltje na tafereeltje; heel aardige muziek; maar, bij alle afwis-seling, in beginsel toch koekoek één zang en geen groote ontroeringen.

Reeds de geweldige lange recitatieven, die Bruch wel moest schrijven, vermoeien op den duur. Een Bach ontkomt nauwelijks aan dat bezwaar. Een Mahler kon het — doch mag men dat nog recitatieven noemen (ik denk aan het Lied von der Erde)? Maar Bruch — neen, zóó belangwekkend is zijn werk niet, dat het de lengte der solisten-passages goed maakt.

Intusschen moet ik erkennen, dat van het in zekeren zin zeer dankbare, in anderen zin zeer on-dankbare werk door koor en solisten gemaakt is wat ervan gemaakt kon worden.

Het koor was woor uitnemend. Nog leidde Cuy-pers het; maar Schoonderbeek komt nu spoedig tot de C. O. V. terug. Intusschen, het moet erkend worden, dat men zich moeilijk beter ver-vanger zou kunnen denken. Voor zijn eenvoudige, maar zeer correcte en alles tot zijn recht brengende directie verdient hij hoogen lof, en de kransen, die hem aangeboden werden, kwamen hem toe. Met bijzonder genoegen heb ik hem gadegeslagen bij het koor „Heilige Ordnung”, een der weinige echte koorgedeelten. Hoe geheel kon hij zich toen geven, en hoe geheel gaf zich wederkeerig het koor. Ik had een beetje er tegen opgezien — eer-lijk gezegd hoorde ik het Lied von der Glocke nu voor het eerst, want ik was altijd een beetje uit de buurt ervan gebleven om genoemde reden — daar ik wat benauwd ben voor z.g.n. „breed uitgesponnen” koren over zulke woorden. Maar het viel zeer mee, en het was een der hoogtepunten van den avond (uitgeschakeld zijnde